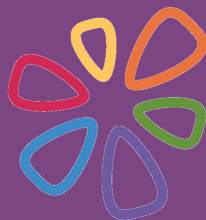




Co-funded by
the European Union



INCLUDATE

Educating for Inclusion

Podsumowanie i ewaluacja pięciu Lokalnych Planów Działań





1. WPROWADZENIE

Niniejszy raport prezentuje podsumowanie pięciu Lokalnych Planów Działań oraz wyniki ich ewaluacji. Lokalne Plany Działań [dalej również jako: LPD lub strategię] zostały opracowane w ramach projektu "INCLUDATE – Educating for Inclusion" współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach programu Erasmus+ [2021-1-DE02-KA220-ADU000035355].

Lokalne Plany Działań to dokumenty o charakterze strategicznym opracowane na rzecz zwiększenia inkluzywności lokalnych społeczności i miast, w oparciu o zdiagnozowane potrzeby i problemy osób z doświadczeniem migracyjnym. Jeden z Planów został przygotowany przez gminę Gdynia, a pozostałe cztery przez organizacje pozarządowe z Kopenhagi, Palermo, Budapesztu i Berlina. Opracowanie i wdrożenie pięciu dokumentów o charakterze strategicznym, które będą zgodne z potrzebami lokalnych społeczności, grup i organizacji migranckich czy gmin było jednym z głównych, zakładanych rezultatów projektu INCLUDATE, w tym głównym jeśli chodzi o tzw. Work Package 3. Warto bowiem podkreślić, że projekt został podzielony na pięć obszarów tematycznych (pakietów roboczych), z których każdy zakładał osiągnięcie konkretnego rezultatu. Trzeci z tych pakietów [Work Package 3; dalej również jako: WP3] – koordynowany przez MOPS Gdynia (we współpracy z Polnischer Sozialrat e.V. z Berlina) – dedykowany był procesowi planowania strategicznego i zakładał takie działania jak: dokonanie przeglądu i wymianę dobrych praktyk oraz przeprowadzenie cyklu szkoleniowego z zakresu planowania strategicznego, opracowania strategii i ich implementacji. Jednocześnie, opracowanie lokalnych strategii zakładało wykorzystanie metod, jak community mapping i reporting czy wydarzenie conversation of change, które zostały wypracowane i przetestowane przez każdego z partnerów projektowych w społecznościach lokalnych w trakcie pakietu poprzedzającego [Work Package 2]. Celem powyższego było bowiem nie tylko wykorzystanie dotychczasowych efektów kształcenia, ale również zapewnienie wsparcia praktycznego na etapie przygotowania dokumentów, których wersje robocze będą następnie upowszechniane i konsultowane lokalnie.

Opracowanie raportu wynika wprost z założeń projektu INCLUDATE (por.: wniosek aplikacyjny, s. 68), zgodnie z którymi prócz strategii opracowany zostanie także raport podsumowujący i ewaluacyjny zawierający m.in. kontekstowy opis procesu tworzenia Lokalnych Planów Działań, efekty kształcenia i transfer praktyki. Raport uwzględni również podsumowanie działań analitycznych i badawczych dedykowanych planowaniu strategicznemu, zakładanych i zrealizowanych przez MOPS Gdynia w ramach Work Package 3 projektu INCLUDATE.

Ewaluacja końcowa – zgodnie z definicją – przeprowadzana jest po zakończeniu realizacji danego programu, projektu czy działania. W tym znaczeniu przedmiot ewaluacji stanowi pięć Lokalnych Planów Działań, będących głównym produktem Work Package 3 projektu INCLUDATE. Celem ewaluacji końcowej jest ocena efektywności i skuteczności procesu, rozumiana jako ocena realizacji działań w stosunku do założonego planu i osiągniętych rezultatów. Na potrzeby ewaluacji zastosowano tzw. triangulację metodologiczną, polegającą na wykorzystaniu w toku postępowania badawczego różnych metod i technik badawczych wzajemnie się uzupełniających i weryfikujących (wykorzystano jakościowe metody badawcze, tj. analizę danych zastanych oraz wywiady grupowe) oraz triangulację źródeł informacji, polegającą na zwielokrotnieniu źródeł informacji w ramach tej samej metody ich gromadzenia (dane zastane objęły przede wszystkim pięć LPD oraz kwestionariusze wypełnione przez organizacje partnerskie, wywiady grupowe przeprowadzono w trakcie spotkań projektowych z udziałem reprezentantów wszystkich organizacji zaangażowanych w projekt).

Niniejszy raport został przygotowany przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni.



2. PODSUMOWANIE PIĘCIU LOKALNYCH PLANÓW DZIAŁAŃ

Rozdział podsumowuje pięć Lokalnych Planów Działań opracowanych w ramach Work Package 3 projektu INCLUDATE przez pięć organizacji partnerskich, tj. (w kolejności alfabetycznej): Crossing Borders, Konkav, MOPS, Per Esemplio i Polnischer Sozialrat. Podsumowania te bazują na przyjętym standardzie opisu, prezentując cel główny LPD, kontekst przygotowania oraz treść merytoryczną kolejnych rozdziałów.



„MIEJSKIE TERENY ZIELONE W KOPENHADZE: NIEWYKORZYSTANY POTENCJAŁ NA RZECZ WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO MIGRANTÓW I MNIEJSZOŚCI”

CROSSING BORDERS, KOPENHAGA (DANIA)

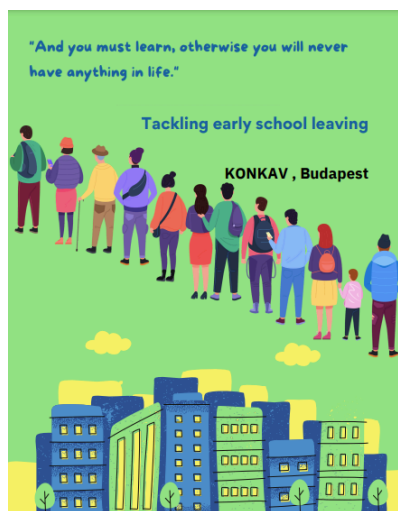
Plan przedstawia strategię wykorzystania potencjału miejskich terenów zielonych w Kopenhadze w procesie integracji społecznej migrantów i członków mniejszości. Dokument, podzielony na cztery główne rozdziały, opiera się na uwagach i spostrzeżeniach zebranych w trakcie realizacji projektu INCLUDATE oraz wykorzystuje pozycję Kopenhagi jako światowego lidera zrównoważonego rozwoju i inicjatyw ekologicznych na rzecz problematyki włączenia społecznego. We wprowadzeniu zaprezentowano nie tylko kompleksową analizę demograficzną społeczności migranckiej, ale także rolę i potencjał miejskich terenów zielonych w procesie włączenia społecznego

migrantów i mniejszości w Kopenhadze. Powyższe jest zgodne z założeniami długoterminowej polityki miejskiej. Nacisk na utrzymanie i rozwijanie terenów zielonych widoczne jest bowiem w polityce urbanistycznej miasta, w tym m.in. w tzw. the Five Finger Plan – strategicznym planie rozwoju obszarów miejskich, wprowadzonym w latach 40. XX wieku oraz w innych wdrożonych już rządowych decyzjach, czy miejskich rozwiązaniach, również przedstawionych we wstępie.

Pierwszy rozdział zawiera pogłębioną, wieloaspektową analizę potrzeb, wyzwań i barier strukturalnych, których doświadczają zarówno nowi mieszkańcy (zwłaszcza migranci), jak i członkowie mniejszości żyjących w Kopenhadze (migranci w drugim pokoleniu oraz mniejszości spoza UE) w procesie integracji społecznej w Danii. W rozdziale przedstawiono jednocześnie wyniki analizy kontekstowej dotyczącej potencjału miejskich terenów zielonych w zakresie zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb wyżej wymienionych grup.

W drugiej, strategicznej części dokumentu, zdefiniowano trzy cele, do których przypisano 12 działań ukierunkowanych na włączenie społeczne migrantów i członków mniejszości w Kopenhadze przy wykorzystaniu miejskiej przyrody i terenów zielonych. Dotyczą one podnoszenia świadomości społecznej nt. tego typu działań, rozwoju już istniejących oraz tworzeniu nowych. Każdy z planowanych celów zawiera uzasadnienie realizacji oraz szczegółowy opis w jaki sposób odpowiada on na potrzeby migrantów i członków mniejszości mieszkających w Kopenhadze. Implementacja Planu, opisana w szczególności w rozdziale trzecim, uwzględnia 13 kluczowych kroków i założeń, w tym m.in. ocenę kosztów i ryzyka, podmioty zaangażowane, sieciowanie współpracy, wykorzystanie dostępnych zasobów, pozyskiwanie środków finansowych, plan upowszechniający i ewaluację. Realizacja Planu zaplanowana jest na okres trzyletni, z podkreśleniem ponadczasowego i wieloletniego charakteru zakładanych działań. Dokument prezentuje holistyczne podejście do procesu integracji społecznej oraz zrównoważonego rozwoju w Kopenhadze i w ostatnim rozdziale akcentuje cenny potencjał miejskich terenów zielonych dla procesu włączenia społecznego oraz dobrostanu społeczności i mniejszości migranckich.

Plan do pobrania [TUTAJ](#).



“PRZECIWDZIAŁANIE ZJAWISKU WCZESNEGO PRZERYWANIA NAUKI”

KONKAV, Budapeszt (WĘGRY)

Plan ma na celu przeciwdziałanie wysokiemu wskaźnikowi wczesnego kończenia procesu edukacji szkolnej, przede wszystkim wśród społeczności romskiej, który stanowi istotny problem społeczny w budapesztańskiej dzielnicy Ferencváros na Węgrzech. Plan, podzielony na trzy główne rozdziały i bibliografię jako rozdział uzupełniający, stanowi efekt szeroko zakrojonych badań i analiz, zebranych w trakcie warsztatów community mapping i reporting, serii wywiadów eksperckich z pedagogami, uczniami, rodzicami, pracownikami socjalnymi, liderami społeczności lokalnej, a także kwerendy dobrych praktyk i rozwiązań pozyskanych z różnych źródeł, w tym instytucji edukacyjnych, organizacji społecznych czy agencji rządowych. Poprzez zaangażowanie jak najszerszej

i zróżnicowanej grupy interesariuszy, nadrzędnym celem Planu jest zainicjowanie dialogu oraz rozwijanie współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej, mających na celu nie tylko zapewnienie niezbędnych zasobów, wiedzy specjalistycznej i wsparcia przy realizacji wyznaczonych celów, ale także uruchomienie silnych i trwałych potencjałów zmiany.

W pierwszych dwóch rozdziałach podjęto próbę zdefiniowania problematyki przedwczesnego kończenia nauki poprzez przegląd literatury przedmiotu, identyfikację kluczowych wskaźników oraz analizę głównych czynników mających wpływ na przerwanie procesu edukacyjnego, a także dokonano przeglądu lokalnych instytucji i organizacji, kluczowych z perspektywy przeciwdziałania tytułowemu problemowi. Rozdział przedstawia również wyniki wywiadów z lokalnymi interesariuszami i profesjonalistami, których celem było lepsze zrozumienie oraz rozpoznanie problemu poprzez kontekst lokalny. Standaryzowane wywiady przeprowadzono w oparciu o cztery obszary tematyczne: środowisko wspierające – dom, środowisko wspierające – szkoła, relacja szkoła–dom, środowisko szkolne i metodyka. Powyższe pozwoliło na identyfikację oraz stworzenie listy kluczowych problemów i czynników ryzyka związanych z przedwczesnym kończeniem procesu edukacji szkolnej.

Celem przeciwdziałania wysokiemu wskaźnikowi przerywania nauki, Plan – w rozdziale trzecim – nakreśla obszary kierunkowych interwencji, szczegółowo opisując trzy kluczowe rozwiązania, takie jak: programy mentorskie dla uczniów oraz warsztaty praktyczne i supervizyjne dla nauczycieli. W dokumencie określono sposób implementacji zaplanowanych działań, podkreślając jednocześnie fakt, że część z nich mogłaby zostać uruchomiona jako swego rodzaju lokalne programy pilotażowe, w ramach wykorzystania istniejących zasobów oraz przy zaangażowaniu lokalnych organizacji i samorządu, niektóre jednak wymagają dodatkowych zasobów finansowych i kadrowych, a także lepszej współpracy między sektorem obywatelskim a systemem edukacji tak by przeciwdziałać problemowi wczesnego kończenia procesu edukacji szkolnej.

Plan do pobrania [TUTAJ](#).



SOCIAL SUPPORT PROGRAMME
FOR IMMIGRANTS RESIDING IN GDYNIA



„PROGRAM WSPARCIA SPOŁECZNEGO IMIGRANTÓW ZAMIESZKAŁYCH W GDYNI NA LATA 2024 - 2026”

MOPS GDYNIA, GDYNIA (POLSKA)

Trzyletni Plan ma na celu podniesienie zdolności adaptacyjnych i odporności społeczności lokalnej w obliczu kryzysu uchodźczego i znaczącego napływu migrantów do Gdyni po wybuchu konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy. Plan, podzielony na trzy rozdziały, stanowi efekt prac multidyscyplinarnej grupy złożonej z przedstawicieli kluczowych podmiotów miejskich zaangażowanych na co dzień we wsparcie osób z doświadczeniem migranckim. Wnioski z diagnozy oparto zarówno o analizę desk research, jak i informacje przekazywane przez koalicjantów i specjalistów w trakcie zorganizowanych spotkań i

wywiadów eksperckich. Stanowią też odzwierciedlenie opinii zebranych w trakcie projektowych warsztatów community mapping i reporting z wyłącznym udziałem przedstawicieli gdyńskiej społeczności migranckiej.

Pierwsza, diagnostyczna część dokumentu prezentuje zarówno dane dotyczące skali migracji w Gdyni, jak i zasoby instytucjonalne miasta dedykowane wsparciu cudzoziemców, w tym współpracujące w tym obszarze podmioty. Podsumowanie tej części stanowi wykaz barier i wyzwań w lokalnym systemie wsparcia osób i rodzin z doświadczeniem migracji – definiowanych zarówno przez kluczowych interesariuszy, jak i przedstawicieli społeczności migranckiej. Opis zdiagnozowanych barier i wyzwań usystematyzowano pod kątem obszarów tematycznych takich jak: administracja i współpraca, przepisy formalnoprawne, komunikacja, zatrudnienie, mieszkalnictwo, edukacja, badania i analizy. Wylistowane bariery stanowiły podstawę do wyznaczenia priorytetowych celów strategicznych i kierunków działań.

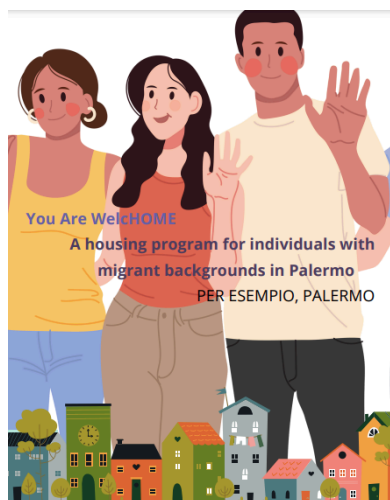
Druga, strategiczna część dokumentu prezentuje trzy główne cele oraz 16 przypisanych im kierunków działań do realizacji w przyjętej perspektywie czasowej. Dotyczą one poprawy harmonizacji działań i ofert jednostek miejskich, poprawy dostępu do miejskich usług i ofert wsparcia oraz zwiększenia wiedzy o nowych mieszkańcach Gdyni oraz o zjawiskach migracji. W ramach każdego celu określono oczekiwane efekty zaplanowanych działań. Ostatni rozdział uszczegółowia proces wdrażania Planu, w tym określa fazy jego realizacji, źródła finansowania, tryb i częstotliwość monitoringu oraz głównych realizatorów. Forma i zamysł dokumentu mają charakter półotwarty tzn. stanowią propozycję do dalszej partycypacji przy doskonaleniu i planowaniu działań w ramach lokalnej polityki włączania imigrantów w życie miasta.

Plan do pobrania [TUTAJ](#).



**„ZAPRASZAMY!
PROGRAM WSPARCIA MIESZKANIOWEGO
OSÓB Z DOŚWIADCZENIEM MIGRACJI Z PALERMO”**

PER ESEMPIO, PALERMO (WŁOCHY)

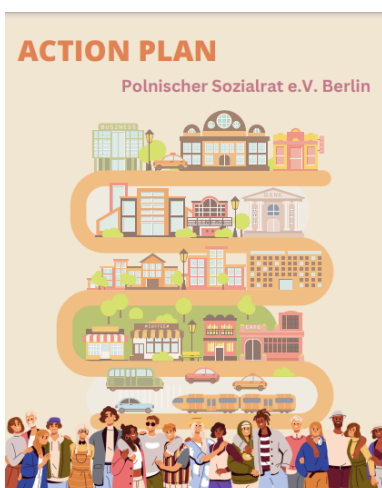


Projekt dwuletniego Planu koncentruje się na zapewnieniu równego dostępu do rynku mieszkaniowego dla migrantów doświadczających dyskryminacji rasowej we Włoszech. Plan, podzielony na trzy rozdziały, przedstawia efekty pracy multidyscyplinarnej grupy kluczowych interesariuszy zaangażowanych we wsparcie osób z doświadczeniem migracji. Wnioski oparto zarówno o analizę desk research, jak i informacje pozyskane od lokalnych interesariuszy w trakcie warsztatów community mapping i reporting oraz dedykowanych grup fokusowych.

Pierwsza, diagnostyczna część dokumentu zawiera analizę demograficzną i kontekstową społeczności migranckiej w Palermo we Włoszech. W części tej zaprezentowano potrzeby oraz wyzwania tych społeczności, dotyczące dostępu do: mieszkalnictwa, usług publicznych, rynku pracy i edukacji. Wyniki pogłębionej diagnozy wskazują obszar mieszkalnictwa jako szczególnej wagi, akcentując problemy dotyczące niedoborów odpowiednich zasobów mieszkaniowych, ograniczonej dostępności mieszkań socjalnych, przeludnienia i praktyk dyskryminacyjnych, z jakimi spotykają się na rynku mieszkaniowym osoby z doświadczeniem migracji. Rasizm i ksenofobia, profilowanie rasowe, wyższe ceny wynajmu, spekulacyjne postawy właścicieli i odmowa wynajmu ze względu na pochodzenie etniczne lub status prawny, bezdomność, stereotypy społeczne, dyskryminacja ze strony właścicieli mieszkań, sąsiadów i społeczności lokalnej – przyczyniają się do nierówności mieszkaniowych tak w Palermo, jak i we Włoszech, wpływając na ograniczoną dostępność migrantów do odpowiednich i bezpiecznych warunków mieszkaniowych.

W odpowiedzi na powyższe potrzeby i wyzwania, dokument – w drugim, strategicznym rozdziale – określa trzy cele ogólne i 15 skonkretyzowanych zadań, stanowiących kompleksowy plan działań na rzecz zaspokojenia zdiagnozowanych potrzeb w obszarze mieszkalnictwa i przeciwdziałania dyskryminacji rasowej wobec migrantów we Włoszech. Do każdego celu przypisano oczekiwane rezultaty realizacji, adresując je do dwóch głównych grup: osób ze środowisk migracyjnych oraz kluczowych interesariuszy (organizacji pozarządowych i non-profit, instytucji oraz społeczności lokalnych). Ostatni rozdział prezentuje sposób implementacji Planu, na który składa się sześć planowych etapów mających na celu promowanie włączających i humanitarnych praktyk mieszkaniowych w Palermo i we Włoszech.

Plan do pobrania [TUTAJ](#).



“PLAN DZIAŁANIA”

POLNISCHER SOZIALRAT E.V. BERLIN (NIEMCY)

Trzyletni Plan ma na celu zwiększenie integracji obywateli krajów Unii Europejskiej z istniejącymi mechanizmami społeczeństwa obywatelskiego w Berlinie. Mimo że Plan koncentruje się głównie na społecznościach Europy Wschodniej z Polski, Węgier i Rumunii, mieszkających w Berlinie, jego implementacja zakłada także pozytywny wpływ na społeczności migranckie z innych krajów oraz na społeczeństwo niemieckie. Dokument, podzielony na trzy główne rozdziały i bibliografię jako rozdział uzupełniający, jest wynikiem ścisłej współpracy trzech stowarzyszeń z Europy Wschodniej z siedzibą w Berlinie: the Polish Social Council [Polnischer Sozialrat],

Free Hungarian Embassy [Freie Ungarische Botschaft], and Romanian Civic Diaspora [Diaspora Civica Berlin], które to zawiązały nieformalną koalicję pod nazwą “East-Alliance” [Ostallianz]. W ramach miejskiego projektu „Interkulturelle Anlauf- und Beratungsstelle für Migrantinnen” [Intercultural Contact- and Advice-Center] oraz projektu INCLUDATE, Plan został opracowany w sposób demokratyczny, partycypacyjny i włączający, z wykorzystaniem metod community mapping i reporting oraz dedykowanych sesji warsztatowych, które zapewniły niezbędny wkład teoretyczny i merytoryczny.

W pierwszej, analitycznej części dokumentu opisano bariery i uprzedzenia jakich doświadczają wspólnoty wschodniej części UE, w podziale na dwie główne kategorie: strukturalne i społeczne. Pierwsze z nich obejmują m.in. niemiecką biurokrację, przestarzałe, nieadekwatne i obciążające procesy administracyjne, brak właściwej reprezentacji i podmiotów lobbujących na rzecz interesów społeczności Europy Wschodniej na wyższych szczeblach administracji europejskiej, niedostatek miejsc, które stanowiłyby przestrzeń spotkań społecznych czy kulturowych wspomnianych społeczności. Jak podkreślono w dokumencie, większość z tych barier wymaga zmian z poziomu prawodawstwa krajowego i współpracy wszystkich krajów związkowych. W rozdziale wskazano także bariery społeczne, takie jak: przypadki niewerbalnej dyskryminacji lub rasizmu, uprzedzenia ze strony pracodawców i właścicieli mieszkań, różnice kulturowe czy znaczne rozbieżności pomiędzy proklamowaną przez rząd „Willkommenskultur” („kulturą gościnności”) a faktycznym nastawieniem obywateli kraju.

Aby stworzyć w Berlinie kompetentną i niezawodną sieć obywatelską krajów UE, zdolną do szybkiej reakcji i zapewnienia pogłębionych analiz w danej dziedzinie, co stanowi nadrzędny cel Planu, w rozdziale drugim określono trzy główne cele, do których przypisano 11 niezbędnych działań. Są one skoncentrowane na stworzeniu przestrzeni dialogu ze społecznościami krajów Europy Wschodniej, minimalizowaniu barier strukturalnych i wzmocnieniu pozycji tych środowisk. Jak podkreśla ostatni rozdział, proces implementacji Planu został już rozpoczęty, a jego pierwszym wymiernym rezultatem jest zawiązanie nieformalnej koalicji “East-Alliance”. Dalsze wdrażanie Planu zakłada poszerzenie składu grupy o przedstawicieli innych krajów wschodniej części UE oraz wykorzystanie dostępnych zasobów i potencjału organizacji tworzących koalicję, przy współrealizacji i współorganizacji działań mających na celu efektywną artykulację interesów wschodnioeuropejskiej społeczności migranckiej, a także uwzględnienie ich głosu w polityce i administracji Berlina.

Plan do pobrania [TUTAJ](#).



3. KONTEKST PRZYGOTOWANIA PIĘCIU LOKALNYCH PLANÓW DZIAŁAŃ

Rozdział ten prezentuje kontekst przygotowania pięciu Lokalnych Planów Działań w ujęciu: podmiotowym, przedmiotowym, czasowym, metodologicznym oraz użyteczności. Uwzględnia także podsumowanie działań analitycznych i badawczych dedykowanych planowaniu strategicznemu, zrealizowanych w ramach Work Package 3 projektu INCLUDATE.

KONTEKST PODMIOTOWY

W ramach projektu INCLUDATE powstało pięć Lokalnych Planów Działań, w tym jeden z nich został opracowany przez gminę Gdynia (z Polski) a kolejne cztery przez organizacje pozarządowe: Crossing Borders z Kopenhagii (z Danii), Konkav z Budapesztu (z Węgier), Per Esempio z Palermo (z Włoch) i Polnischer Sozialrat z Berlina (z Niemiec). Dwie pozostałe organizacje partnerskie (CRN z Berlina w Niemczech i Alda ze Strasbourga we Francji), zgodnie z założeniami projektu, nie były zobligowane do opracowania tego typu dokumentów. **Udział i reprezentację podmiotów zaangażowanych w opracowanie i wdrożenie zaplanowanych inicjatyw należy uznać za zróżnicowane.** Były to podmioty o różnym statusie formalnoprawnym (instytucja publiczna VS organizacje pozarządowe) oraz pochodzące z różnych (pod względem uwarunkowań kulturowych, politycznych czy ekonomicznych) regionów Unii Europejskiej. Rozpoznanie, poprzez opracowany w ramach projektu kwestionariusz ankiety (TUTAJ), dotychczasowego doświadczenia partnerów z zakresu planowania strategicznego pozwoliło na zidentyfikowanie punktów zbieżnych, wśród których najważniejszym wydaje się być następujący: **pomimo braku wymogów formalnoprawnych zobowiązujących partnerów do prowadzenia procesów planowania strategicznego, w codziennej praktyce partnerzy prowadzą tego typu procesy.** Z jednej strony oznacza to, że każdy z partnerów projektowych posiadał doświadczenie z zakresu planowania strategicznego (a liczba opracowanych przez nich dokumentów strategicznych oraz podjętych tematów była bardzo szeroka), z drugiej – pomimo braku formalnych standardów (np. wynikających z prawodawstwa krajowego czy lokalnego) większość partnerów posiadała wypracowane standardy nieformalne, wykorzystywane na potrzeby planowania strategicznego czy opracowania dokumentów planistycznych (jak np. określone etapy procesu, kluczowe elementy redakcyjne dokumentu). Co więcej, większość partnerów była w stanie wskazać dobre praktyki do wykorzystania w procesie planistycznym lub takie, które uznaje za szczególnie użyteczne lub modelowe (por.: TUTAJ, s. 7-16). Każdą z osób zaangażowanych w opracowanie Lokalnych Planów Działań można tym samym uznać za doświadczoną w zakresie planowania strategicznego na rzecz włączenia społecznego migrantów. Na poziomie praktycznym oznaczało to dobry punkt wyjścia do zainicjowania prac w ramach Work Package 3.

KONTEKST PRZEDMIOTOWY

W ujęciu ogólnym, każda z pięciu strategii skoncentrowana jest na problematyce włączenia społecznego migrantów. W ujęciu szczegółowym, **różnice można zauważyć w określeniu zarówno grupy docelowej, jak i obszarów planowej interwencji.** Trzy dokumenty (MOPS Gdynia, Per Esempio, Crossing Borders) zostały opracowane z myślą o migrantach jako ogólnej grupie społecznej, w przeciwieństwie do dwóch pozostałych, które w planowanych działaniach koncentrują się na określonych grupach z doświadczeniem migracyjnym (obywatele krajów UE ze wschodniej części Europy mieszkający w Berlinie, głównie z Polski, Węgier i Rumunii w LPD Polskiej Rady, czy społeczność romska w LPD organizacji Konkav z Budapesztu). Analogicznie, zróżnicowane są także główne obszary/tematy planowanej interwencji (LPD Crossing Borders: wykorzystanie miejskich terenów zielonych w Kopenhadze w procesie integracji społecznej migrantów i mniejszości; LPD Konkav: problem wysokiego odsetka uczniów ze społeczności romskich przerywających edukację na etapie wczesnoszkolnym, LPD MOPS: podniesienie zdolności adaptacyjnych i odporności społeczności lokalnej w obliczu kryzysu uchodźczego, LPD Per Esempio: potrzeby mieszkaniowe migrantów borykających się z dyskryminacją rasową, LPD Polnischer Sozialrat: integracja obywateli krajów Unii Europejskiej z istniejącymi mechanizmami społeczeństwa obywatelskiego w Berlinie). Powyższe wynika z faktu, że Lokalne Plany Działań stanowią odzwierciedlenie kluczowych obszarów zaangażowania organizacji partnerskich, ich doświadczenia oraz zdiagnozowanych potrzeb i problemów migrantów w trakcie realizacji projektu (m.in. na podstawie warsztatów community mapping i reporting) oraz – w tym znaczeniu – są spójne z potrzebami społeczności lokalnych, organizacji i grup migranckich czy gmin.

W kontekście przedmiotowym warto jednocześnie podkreślić, że partnerzy projektu osiągnęli wspólne porozumienie co do tego, czym jest strategia i czemu ma służyć. W tym sensie, strategię zdefiniowano jako: długoterminowy dokument planistyczny, nadrzędny wobec innych, identyfikujący i opisujący obecną sytuację, definiujący problemy lub wyzwania, określający pożądany kierunek zmian, wyznaczający cele lub zadania, które należy podjąć, by osiągnąć zmianę, zapewniający jasny kierunek działania odpowiednim grupom (np. interesariuszom, decydentom, społecznościom).



Jako kluczowe funkcje strategii wskazano m.in. następujące: wyznaczenie kierunku działań, harmonizowanie działań, budowanie kontekstu, narzędzie edukacyjne (por.: **TUTAJ**, s. 3-4). Partnerzy projektowi określili także zależności pomiędzy różnymi dokumentami o charakterze planistycznym (takimi jak: programy, plany, projekty itd.). **Określenie korelacji pomiędzy różnego rodzaju dokumentami programowymi było kluczowym krokiem dla zbudowania wspólnego rozumienia procesu planowania strategicznego i jego implementacji.**

- poziom 1 (określany przez partnerów mianem „strategii” lub „programu”) oznacza/charakteryzuje: nadrzędność w stosunku do innych dokumentów, zapewnienie strategicznych ram działania dla różnych/pomniejszych projektów i działań, brak szczegółowości – poruszanie kwestii/problemów na najbardziej ogólnym poziomie, nakreślenie ogólnego kontekstu oraz długoterminowych czynników zmiany,
- poziom 2 („programy”, „plany działań” lub „projekty”) – większy poziom szczegółowości, obejmujący wybrane części merytoryczne/obszary strategii, celowany na osiągnięcie konkretnego rezultatu przy określonych ramach czasowych i zasobach,
- poziom 3 („projekty” lub „plany działań”) – najbardziej konkretny sposób planowania, odnoszący się do bardzo konkretnych tematów, grup odbiorców, wyznaczający konkretne działania, które należy podjąć, aby osiągnąć założony cel (por.: **TUTAJ**, s. 5-6).

Zgodnie z powyższą typologią, cztery Lokalne Plany Działań (MOPS Gdyni, Polnischer Sozialrat, Per Eempio, Crossing Borders) odpowiadają charakterystyce poziomu drugiego, a piąty (Konkav) – charakterystyce poziomu trzeciego.

KONTEKST CZASOWY

Przygotowanie LPD oparto o metodycznie zaplanowany proces (opisany w kolejnej części raportu), rozpoczęty w ostatnim kwartale 2022 roku i realizowany w kolejnych miesiącach. W grudniu 2023 roku podczas międzynarodowego spotkania zespołu projektowego [*Transnational Project Meeting; TPM*] w Strasburgu zaprezentowano i omówiono wstępne wersje dokumentów, a prace nad nimi sfinalizowano w lutym 2024 roku. **Opracowanie Lokalnych Planów Działań przebiegało zgodnie z harmonogramem projektu.**

KONTEKST METODOLOGICZNY

Pięć opracowanych Lokalnych Planów Działań stanowiło rezultat metodycznie zaplanowanego procesu – realizowanego na bazie projektu INCLUDATE – z udziałem kluczowych interesariuszy, w tym przedstawicieli społeczności migranckich.

W ramach działań analitycznych i badawczych dedykowanych planowaniu strategicznemu, MOPS Gdynia opracował koncepcję Macierzy Procesu [Work Process Matrix], w ramach której zidentyfikowano i opisano pięcioetapowy proces tworzenia dokumentów strategicznych (**WIECEJ TUTAJ**). Matryca ta stanowiła szablon działań dla organizacji partnerskich zaangażowanych w projekt. Celem narzędzia był interdyscyplinarny namysł nad procesem planowania strategicznego, obejmując: konceptualizację procesu (krok 1), refleksję nad problemami, barierami i zasobami w procesie planowania (krok 2), celami, zadaniami i działaniami (kroki 3-4) oraz etapem wdrażania (krok 5). Macierz została opracowana w ostatnim kwartale 2022 roku i w kolejnych miesiącach była prezentowana wszystkim organizacjom partnerskim zarówno w trakcie spotkań online, jak i stacjonarnych (w tym w trakcie spotkania zespołu projektowego w listopadzie 2022 roku w Kopenhadze i szkoleniowego w czerwcu 2023 roku w Palermo). Dodatkowo, opracowano trzy kwestionariusze ankiety (każdy zawierał po osiem pytań otwartych), które stanowiły uszczegółowienie Macierzy i narzędzie wspomagające proces (por.: **KWESTIONARIUSZ 1, KWESTIONARIUSZ 2, KWESTIONARIUSZ 3**). Ich celem było: (1) refleksja na temat procesu planowania strategicznego (zaakcentowanie doświadczenia i opinii osób zaangażowanych w proces planowania; był to etap wstępny do opracowania LPD, np. w oparciu o drzewo problemów lub inną metodę) oraz (2) zainicjowanie procesu planistycznego, sieciowania i partycypacji w środowiskach lokalnych (założono, że każdy z kwestionariuszy zostanie wypełniony przy szerokim udziale głównych interesariuszy, tak aby uchwycić praktyczny wgląd w procesy planowania). Na podstawie wyników pierwszego kwestionariusza, opracowano raport podsumowujący (**TUTAJ**), który został następnie zaprezentowany i omówiony w trakcie warsztatów szkoleniowych w Palermo. Celem powyższego było nie tylko budowanie wspólnego rozumienia procesu planowania, ale także określenie/ustalenie propozycji kolejnych etapów tego procesu i jego realizacji. Zaproponowane narzędzia i działania opierały się na idei podążania za procesem, a tym samym za możliwościami partnerów uczestniczących w projekcie INCLUDATE i jego modyfikowania lub dostosowywania do aktualnych warunków i potrzeb.



Z początkiem 2023 roku rozpoczęto etap planowania strategicznego. W tym celu wykorzystano metodę budowania drzewa problemów i celów [Building the Problem and Goal Tree] opartą o Logical Framework Approach (WIĘCEJ TUTAJ). Powyższe stanowiło jednocześnie etap działań analitycznych i badawczych dedykowanych planowaniu strategicznemu. Wypracowano ramy teoretyczne adaptacji metody na gruncie projektowym (quasi-szkolenia stanowiskowe, scenariusz warsztatów), a następnie przetestowano ją w formie warsztatowej w grupie pracowników sektora pomocy społecznej MOPS, wzbogacając wypracowany materiał o nowe treści (TUTAJ). Warsztaty z budowania drzewa problemów i celów przeprowadzono także w trakcie kilkudniowego szkolenia z udziałem przedstawicieli organizacji partnerskich projektu Includate, w czerwcu 2023 roku we Włoszech (WIĘCEJ TUTAJ). Wcześniej, w uzupełnieniu powyższej metodyki, partnerzy projektowi wzięli udział w warsztatach community mapping i community reporting. Oba podejścia badawcze – zaadaptowane w ramach projektu INCLUDATE i stanowiące przedmiot Work Package 2 – łączyły korzyści wynikające zarówno z tzw. storytellingu, jak i mapowania zasobów społeczności lokalnej, pozwalając uzyskać wgląd w doświadczenia życiowe nowych mieszkańców miasta. Każdy z partnerów, po uprzednim treningu, zorganizował tego typu warsztaty na gruncie lokalnym. Wymiernym efektem każdego warsztatu była identyfikacja potrzeb i opinii reprezentacji społeczności migranckich oraz zdefiniowanie kluczowych problemów i barier z perspektywy i doświadczeń codziennego życia migrantów w nowym miejscu zamieszkania, w obszarach takich jak: edukacja, mieszkalnictwo, usługi publiczne i prywatne oraz administracja. Etapem końcowym była organizacja eventu Conversation Of Change, który – wraz z community mapping i reporting – stanowił podstawę do szerszego dialogu pomiędzy różnymi zainteresowanymi stronami (tj. społecznością migrancką, profesjonalistami oraz lokalnymi decydentami) nt. oceny potrzeb oraz pożądaných zmian w lokalnym systemie wsparcia migrantów.

W ramach prac metodycznych wypracowano również standard opracowania Lokalnych Planów Działań, obejmujący zarówno szablon treści (w trakcie warsztatów szkoleniowych w Palermo, w czerwcu 2023 roku), jak i szablon wizualny (w trakcie spotkania projektowego w Strasburgu w grudniu 2023 roku). W skrócie, ramowy układ treści dokumentów (WIĘCEJ) został podzielony na trzy, główne części: (1) diagnostyczną / analizę kontekstową (podsumowanie oceny potrzeb lokalnych w oparciu o wyniki WP2 takie jak community mapping i reporting lub innych metod wykorzystanych przez organizacje partnerskie w zależności od dostępnych zasobów lub potrzeb, takich jak wywiady eksperckie, budowanie drzewa problemów i celów czy badania desk research), (2) strategiczną (opis głównych celów i oczekiwanych rezultatów) oraz (3) wdrożeniową (określenie ram czasowych i harmonogramu realizacji, głównych interesariuszy oraz zasobów wspomagających etap implementacji działań, budżetu, trybu monitoringu i ewaluacji). Każdy z pięciu LPD został opracowany w oparciu o przyjęty standard zarówno w odniesieniu do ramowego układu treści, jak i formy wizualnej. Zgodnie z założeniami projektu, Lokalne Plany Działań powinny być – na etapie ich opracowania i wdrażania – uwzględniać element partycypacyjny, tzn. zaangażowania jak najszerszej grupy kluczowych interesariuszy, z uwzględnieniem mechanizmu wpływu jego beneficjentów na procesy decyzyjne. **Zgodnie z powyższym wszystkie LPD spełniły – co najmniej na podstawowym poziomie – przyjęte założenia metodologiczne.**

KONTEKST UŻYTECZNOŚCI

Jak już wspomniano, każda z pięciu strategii podejmuje problematykę włączenia społecznego osób z doświadczeniem migracyjnym jednakże poprzez zróżnicowane działania czy obszary planowanej interwencji. Ocena LPD poprzez kontekst ich użyteczności pozwala na zidentyfikowanie różnych sposobów wykorzystania opracowanych dokumentów, m.in. takich jak: doskonalenie i profesjonalizowanie procesów zarządzania i planowania w organizacji (Konkav), zaplanowanie procesu włączenia społecznego migrantów w odpowiedzi na światowy kryzys, jakim był znaczny napływ uchodźców wojennych z Ukrainy w krótkim czasie (Gdynia), wzmocnienie pozycji określonych grup migrantów (Polska Rada) czy też sieciowanie międzysektorowych i międzyinstytucjonalnych działań na rzecz włączenia społecznego migrantów (wszyscy autorzy). Warto ponownie podkreślić, iż **Lokalne Plany Działań opracowane zostały w odpowiedzi na zdiagnozowane potrzeby lokalne, co przekłada się nie tylko na zróżnicowanie grup docelowych czy obszarów planowanej interwencji, ale także na różne podejście co do sposobów ich wykorzystania.**



Ocena użyteczności LAP w kontekście potencjału wdrożeniowego jest również pozytywna. Wynika to zarówno z określenia w każdym z opracowanych dokumentów kluczowych elementów implementacji (takich jak ramy czasowe, rezultaty i wskaźniki, tryb monitorowania i ewaluacji), jak i deklaracyjnych opinii autorów, zgodnie z którymi wszystkie organizacje planują upowszechnienie dokumentów, a następnie ich wdrażanie jako element działań poprojektowych. Za główne wyzwanie w tym kontekście uznano przede wszystkim konieczność zabezpieczenia odpowiednich środków finansowych gwarantujących ciągłość i możliwość realizacji zaplanowanych działań. Za szczególną potrzebę uznano również konieczność opracowania planów upowszechniających, które powinny uwzględniać zarówno ich promocję wśród lokalnych decydentów oraz sieci organizacji pozarządowych, jak i zorganizowanie paneli dla społeczności lokalnych połączonych z szeroką dystrybucją tzw. curriculum (interaktywnego narzędzia edukacyjnego w formie ebooka) przygotowanego również w ramach projektu INCLUDATE.

4. EFEKTY KSZTAŁCENIA

Rozdział ten przedstawia najważniejsze efekty kształcenia wynikające z kilkumiesięcznej realizacji Work Package 3 projektu INCLUDATE.

- Realizatorzy projektu są świadomi wielości dostępnych metod i narzędzi w obszarze planowania strategicznego i faktu, że tematyka ta jest rozwijana w wymiarze praktycznym i teoretycznym na wielu polach. Konstrukcja i założenia projektu zakładały zbudowanie przestrzeni do testowania i refleksji w zakresie tego jak skutecznie wykorzystywać istniejące metody i narzędzia służące do budowania i tworzenia LPD, odnosząc je do lokalnych uwarunkowań (w postaci unikalnej sytuacji migracyjnej, dostępnych zasobów etc.). W projekcie INCLUDATE udało się wypracować propozycje postępowania, które uwzględniają powyższe adaptacje i budowanie wspólnego rozumienia ścieżki planowania strategicznego i wdrażania planów.
- Jakiegokolwiek metody i narzędzia służące opracowaniu LPD muszą zostać zaadaptowane i ukontekstowane do lokalnych warunków ich stosowania i wdrażania, w tym specyfiki funkcjonowania danej organizacji/podmiotu. Adaptacja i ukontekstowanie ma kilka znaczeń. Po pierwsze, każdy podmiot uruchamiający proces planowania strategicznego powinien kierować się ideą intuicji lub doświadczeniem przy wyborze metod i narzędzi, które zamierza wykorzystać w tym procesie. Po drugie, warunkiem wstępnym jest rozważenie ile ma się czasu na proces planowania – w niektórych społecznościach lokalnych można pozwolić sobie na długotrwały proces, są jednak sytuacje (np. kryzysy społeczne czy migracyjne) gdzie planowanie to musi mieć ograniczony czas i nie może trwać długoterminowo. Po trzecie, istotne jest rozważenie w jakiej pozycji jest organizacja/podmiot prowadzący proces, w tym jakie posiada doświadczenie i zasoby (m.in. kadrowe, techniczne, organizacyjne) oraz w jakim stopniu jest rozpoznawalny i umocowany w środowisku lokalnym. Po czwarte, ważnym jest rozpoznanie sytuacji politycznej i legitymacji procesów planowania (tak na szczeblu lokalnym, jak i krajowym) oraz – po piąte – czy aktywnym lokalnie jest podmiot lub osoba mająca kompetencje do liderowania, mentorowania i prowadzenia procesu planowania.
- Wskazane konteksty powodują, że proces budowania planu przyjmie ostatecznie formę pracy nad konkretnym poziomem tego planu, mając węższy lub szerszy zakres oraz dłuższe lub krótsze ramy czasowe. Założony model edukacji stoi w poszanowaniu do powyższego, obejmując następujące kroki: (krok 1) wybór metod, które wydają się bliskie kulturowo, są rozpoznawalne lub w których posiada się doświadczenie; (krok 2) analiza, które z elementów metody są kluczowe i obligatoryjne, a z których można zrezygnować celem uproszczenia metody; w przypadku modyfikacji: zachowanie poszanowania autorskiego zamysłu w metodzie i uważnego zachowania kluczowych idei jej przyświecających; (krok 3) przygotowanie i reaktywność na wprowadzanie ewentualnych zmian w procesie.
- Praca nad standaryzacją procesu planowania strategicznego w zespole międzynarodowym (cecha właściwa każdego procesu planowania strategicznego na rzecz osób z doświadczeniem migranckim) wiąże się z dodatkowym zaangażowaniem. Planowanie to musi uwzględniać czas na uwzględnienie różnic (kulturalnych, regionalnych, społecznych, językowych) pomiędzy krajami partnerskimi/ stronami zaangażowanymi w proces. Dodatkową trudność jaką musiał uwzględnić projekt INCLUDATE była zmienność/rotacja osób



- Praca nad standaryzacją procesu planowania strategicznego w zespole międzynarodowym (cecha właściwa każdego procesu planowania strategicznego na rzecz osób z doświadczeniem migranckim) wiąże się z dodatkowym zaangażowaniem. Planowanie to musi uwzględniać czas na uwzględnienie różnic (kulturalnych, regionalnych, społecznych, językowych) pomiędzy krajami partnerskimi/ stronami zaangażowanymi w proces. Dodatkową trudność jaką musiał uwzględnić projekt INCLUDATE była zmienność/rotacja osób zaangażowanych w metodykę budowania planów, co wiązało się z większym nakładem czasu i pracy w działania edukacyjne i transferowanie wiedzy. Proces planowania osadzony w kontekstach międzynarodowych, kulturowych wymaga dużej mobilizacji i wytrwałości w cierpliwym animowaniu każdego z elementów tego procesu. W tym znaczeniu niezwykle istotne są kompetencje do zawiązywania i utrzymywania trwałej sieci relacji dających możliwość sensownego i dłuższego budowania planów.
- Każdy podmiot zaangażowany w proces planowania strategicznego nie może się zrażać ewentualnymi trudnościami na etapie wdrażania planu. Opracowanie konkretnego produktu jakim jest dokument strategiczny jest równie wartościowe co zainicjowanie procesu jego tworzenia. Rozpoczęcie procesu pozwala bowiem uruchomić element sieciowania i partycypacji w środowisku lokalnym. Zgodnie z założeniami projektu INCLUDATE, jako rezultat zakładano opracowanie pięciu LPD, co zostało zrealizowane, jednakże – jak wykazał proces realizacji projektu – równie cenne było uruchomienie samego procesu w społecznościach lokalnych, a próba osiągnięcia spójnej narracji o koniecznych zmianach powodowała uruchomienie wielu silnych potencjałów zmiany (czy w organizacji, czy lokalnie). Był to także dodatkowy potencjał refleksyjny nad systematyzowaniem lokalnych działań włączających na rzecz migrantów.
- W odniesieniu do opracowanego planu, ważne jest zadbanie o odpowiednią prezentację wizualną treści oraz językową (komunikatywny, prosty język). Zespół projektu INCLUDATE wymodelował proces wizualizacji, w oparciu o który przygotowano pięć LPD. Atrakcyjny w formie dokument powoduje, że przyciąga on uwagę, dając szansę na odbiór dokumentu jako materiału rzetelnego, profesjonalnego i dopracowanego. Sam plan staje się w ten sposób także swego rodzaju wizytówką stron zaangażowanych w jego opracowanie. Na poziomie operacyjnym wiąże się to z dodatkowym nakładem pracy.
- Procesowi planowania strategicznego służy proste i klarowne przedstawienie osobom zaangażowanym całej zaplanowanej ścieżki jego realizacji i sukcesywne komunikowanie, na którym etapie procesu jesteśmy, co udało się osiągnąć i co jeszcze przed nami. Podstawowe wartości, nieformalnie zaadaptowane przez partnerów w budowaniu planów to: upodmiotowienie wszystkich stron zaangażowanych w proces (uszanowanie wszystkich stron uczestniczących w procesie planowania i respektowanie ich różnorodności), partycypacja (utworzenie przestrzeni do uczestniczenia w tym procesie na różnych poziomach), transparentność (informowanie społeczności o procesie i jak się można w niego włączyć), idea kształtowania lokalnych polityk w oparciu o fakty i dobre rozpoznanie/diagnozę sytuacji (*data based policy*). Wartości te powinny być wyeksplikowane i przedstawione wszystkim stronom/osobom uczestniczącym w procesie.

5. TRANSFER PRAKTYKI

W niniejszej części przedstawiono możliwość przeniesienia praktyki, ściśle powiązaną z rozdziałem poprzedzającym. Proces realizacji Work Package 3 projektu INCLUDATE pozwolił na zidentyfikowanie trzech fundamentalnych etapów procesu planowania strategicznego.

- **ZAPLANUJ PROCES:** opracowanie planu, pełniącego rolę przewodnika lub mapy drogowej po procesie oraz posiadanie pomysłu na zarządzanie tym procesem to pierwsze kroki planowania strategicznego. Plan ten powinien każdorazowo wynikać z jego specyfiki, jak i dostępnych zasobów.
- **OKREŚL KROKI / ETAPY REALIZACJI PROCESU:** im skrupulatniej zaplanowany proces i im bardziej szczegółowo zaplanowane jego poszczególne etapy, tym łatwiejsze jego wdrożenie. Przykładowe kroki/etapy to m.in.: określenie ram czasowych i harmonogramu realizacji, kwerenda dostępnych zasobów i materiałów źródłowych, czy ustalenie składu grupy roboczej i kluczowych interesariuszy, którzy wesprą proces.



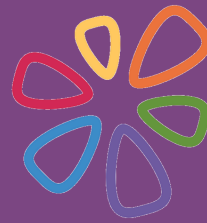
- **OKREŚL ROLE I FUNKCJE OSÓB W PROCESIE:** w sposób wewnętrznie jasny warto ustalić rolę i funkcję osób w procesie planowania strategicznego. W projekcie INCLUDATE podział ról i funkcji objął: (1) osobę pełniącą funkcję animatora (moderatora) pracy grupowej; (2) osobę realizującą badania i analizującą dane, (3) osobę pełniącą funkcję redaktora treści powstałych w trakcie pracy grupowej. Przy każdym planowaniu strategicznym (prócz określenia i przypisania kluczowych funkcji) należy zakładać dodatkowy czas na transferowanie wiedzy (wniosków) do nowych uczestników procesu, którzy pojawią się w jego trakcie (co wynika ze zmian/rotacji uczestników w trakcie prac grupowych).

6. PODSUMOWANIE

Jak opisano i zaprezentowano powyżej, zarówno wypracowane produkty, jak i proces ich osiągnięcia wypełniły co najmniej na dobrym poziomie założenia projektu INCLUDATE oraz uwzględniły wszystkie istotne elementy niezbędne do dobrze jakościowo poprowadzonego procesu edukacji nieformalnej. Wypracowane produkty mają duży potencjał do wykorzystania tak w lokalnych społecznościach, jak i dla rozwoju działalności wszystkich organizacji partnerskich zaangażowanych w realizację projektu.



Co-funded by
the European Union



INCLUDATE
Educating for Inclusion

The Programme was edited and published in the Frame of the Erasmus+ Strategic Partnership
Includate - Educating for Inclusion - 2021-1-DE02-KA220-ADU000035355.

FREE OF CHARGE PUBLICATION

Disclaimer

Erasmus Plus is financed by the European Union. The European Commission's support to produce this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein. The external links in the Programme are being provided as a convenience and for informational purposes only; they do not constitute an endorsement or an approval by the project partners of any of the products, services or opinions of the corporation or organisation or individual. The project team bears no responsibility for the accuracy, legality, or content of the external site or for that of subsequent links. Contact the external site for answers to questions regarding its content.



This publication is available under the Creative Commons licencing
Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)
(licence link: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>)